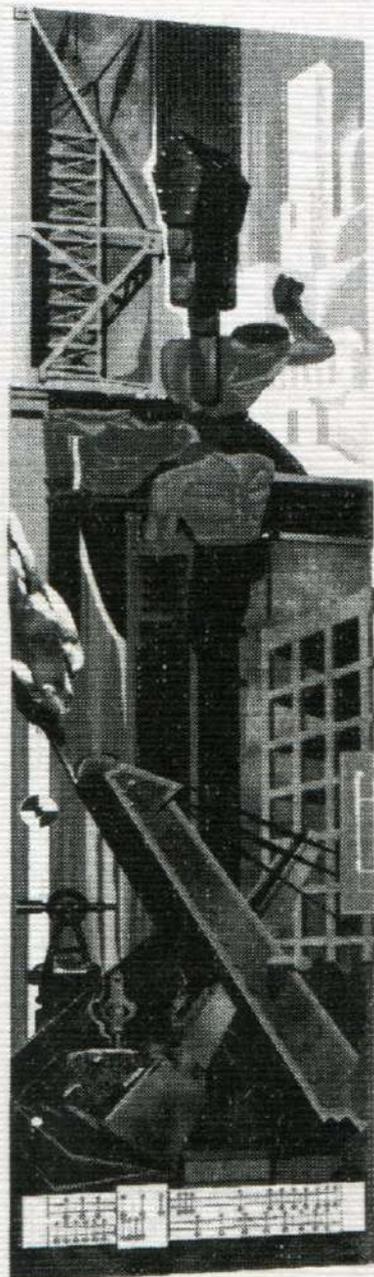

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

АКАДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА УКРАЇНИ

**НАУКОВИЙ
ВІСНИК
БУДІВНИЦТВА**

22

**Харків
ХДТУБА
ХОТВ АБУ
2003**

Зміст журналу включає статті вчених України, в яких висвітлюються результати фундаментальних та прикладних досліджень з професійних напрямків. Особняк науково-технічного прогресу становлять нові будівельні технології та будівельні матеріали, що розробляються та впроваджуються в будівельну практику. Підвищення рівня механізації та автоматизації виробничих процесів для нашої країни є пріоритетним напрямком будівництва. Важливою будівельною справою та підприємством можуть розглядатися в цьому

своєю діяльності.

Зміст журналу включає статті вчених України, в яких висвітлюються результати фундаментальних та прикладних досліджень з професійних напрямків. Особняк науково-технічного прогресу становлять нові будівельні технології та будівельні матеріали, що розробляються та впроваджуються в будівельну практику. Підвищення рівня механізації та автоматизації виробничих процесів для нашої країни є пріоритетним напрямком будівництва. Важливою будівельною справою та підприємством можуть розглядатися в цьому

своєю діяльності.

НАУКОВИЙ ВІСНИК БУДІВНИЦТВА

Вип. 22

Зареєстровано 22.04.97 р. Серія ХК № 457 Головним комітетом інформації Харківської обласної державної адміністрації та у бюлетені ВАК України, та перереєстровано №4, 1999

Харківська обласна адміністрація

Адреса редакційної колегії: 61002, Харків, вул. Сумська, 40, ХДТУБА

Харківська обласна
технічна академія будівництва
Україна, 2003

Харків
ХДТУБА
ХОТБ АБУ
2003

Харківська обласна адміністрація
технічна академія будівництва
Україна, 2003

Анотація

Вісник включає статті вчених України, в яких висвітлюються результати фундаментальних та прикладних досліджень з пріоритетних напрямків: охорона навколишнього середовища, ресурсозберігаючі технології в будівництві та будівельної індустрії, нові будівельні матеріали та конструкції, підвищення ефективності капітальних вкладень, підвищення рівня механізації та автоматизації виробничих процесів.

Для наукових працівників і спеціалістів у галузі будівництва.

Бажаючі будівельні фірми та підприємства можуть розмістити в ньому свою рекламу.

Аннотация

Вестник включает в себя статьи ученых Украины, в которых освещаются результаты фундаментальных и прикладных исследований по приоритетным направлениям: охрана окружающей среды, ресурсосберегающие технологии в строительстве и строительной индустрии, новые строительные материалы и конструкции, повышение эффективности капитальных вложений, повышение уровня автоматизации и механизации производственных процессов.

Для научных работников и специалистов в области строительства.

Желающие строительные фирмы и организации могут разместить в нем свою рекламу.

Редакційна колегія: д-р техн. наук Д.Ф.Гончаренко (відп. редактор), д-р техн. наук О.Л.Шагін, д-р техн. наук В.І.Бабушкін, д-р техн. наук В.С.Шмуклер, д-р техн. наук О.Ф.Редько, д-р техн. наук С.М.Епоян, д-р техн. наук І.А.Шеренков, д-р арх-ри Г.І. Лаврік, д-р арх-ри В.І.Кравець, д-р арх-ри Н.Я.Крижиновська, Т.І.Ейдумова (відп. секретар)

Затверджено до друку згідно протоколу засідання Вченої ради ХЛТУБА №7 від 05.09.2003 р.

Адреса редакційної колегії: 61002, Харків-2, Сумська, 40, ХДТУБА, тел. 40-29-34

©Харківський державний
технічний університет
будівництва та архітектури
2003

©Харківське обласне
територіальне відділення
Академії будівництва
України, 2003

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мироненко В.П. Ергономічні принципи архітектурного проектування. – Харків.: Основа, 1997.
2. Hraska, J.: Doba insolacie okien tienenych zastavbou. In: Zbornik vedeckych prac Stavebney fakulty SVST 1985, ALFA, Bratislava 1988, s.113.
3. Halahuja, M. a kol.: Stavebna tepelna technika, akustika a osvetlenie. SNTL/ALFA, Bratislava, 1985.

УДК 7.03

Перець О., аспірант, (Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка)

ПОЛІТЕІЗМ, ЯК ФАКТОР КУЛЬТУРНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ СЛОВ'ЯН СЕРЕДНЬОГО ПОДНІПРОВ'Я У ДОХРИСТИЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Вирішення проблем стільотворення у сучасному українському мистецтві та архітектурі спонукає до ґрунтовного переосмислення здобутків національної культури у найрізноманітніших її проявах. Створення символічно позначеного національного образу підштовхує митців звертатися до семасіологічного підходу у творчій практиці, оскільки традиційне українське мистецтво і будівництво – це також своєрідна система знаків і правил, що склалися протягом тисячоліть і втілювали духовні цінності народу. Вони визначали культурне наповнення існування українця та зберігалися у народному житті до радянських соціальних експериментів ХХ століття, що мали всі ознаки геноциду.

Коріння сакральних символів українців слід шукати у релігійних віруваннях, які панували на українських землях ще до запровадження християнства. У статті “Символіка народного жилища” О. Сидорова розглядає складові декору української хати у контексті давньослов'янської міфології [11, с. 104-109]. Про органічне поєднання сучасної мистецької мови із глибинною сутністю народної міфології говорить О. Ковальчук, аналізуючи у статті “Повержені боги” творчу спадщину І.-В. Задорожного [3, с. 27-29]. Символіко-магічний зміст декору народного житла та техніку його виконання розглядає Л.В.Прибега у публікації “Архітектурний декор у народному будівництві України і засади його реставрації” [8, с. 37-46].

Аналізуючи фактори, які можуть впливати на формування стилю сучасного архітектурно-мистецького середовища регіонів, що утворюють культурно-історичне ядро держави слід розглянути вплив ідеології, що передувала християнству, на древні мистецькі та архітектурні форми.

Зразки матеріальної культури стародавніх слов'ян свідчать, що мистецтво для них було важливою потребою побуту, воно відіграло

важливу роль в ідеології східних слов'ян, оскільки всі мистецькі твори – від орнаменту на речах ужитку до зображення бога – мали певний зміст у системі їх релігійного світогляду, який християнська церква визначила як поганство або язичництво. Орнаменти, візерунки та всілякі зображення мали конкретне призначення – оберігати людину від різних лих, допомагати їй у житті.

Поганство пройшло довгий історичний шлях, що вимірюється тисячоліттями. Воно склалося, з одного боку, як наслідок практичного досвіду життя, а з іншого, – як фетишизація природних явищ, яких люди не могли пояснити. Світ природи виглядав незмінним, але протягом століть змінювався ступінь його пізнання, осмислення природних явищ і у зв'язку з цим видозмінювалося віддзеркалення картини реального світу у розумінні людей та еволюціонувала розробка самими людьми свого іншого світу – світу невидимих сил. Еволюція релігійних уявлень відбувалася шляхом нашарування нового на старе, яке зберігалось. Як результат в етнографічному матеріалі виявляються релікти уявлень мисливців палеоліту, мезоліту, перших землеробів енеоліту, у слов'янському язичництві відклалося багато чого, що треба віднести до спільної індоєвропейської єдності та багато чого з подальшого, більш близького нам часу. Глибини народної пам'яті виявилися дуже значними [9, с. 196, 197].

Політеїзму слов'ян притаманна відсутність дуалізму у християнському розумінні, тобто двох рівнозначних начал – добра та зла. Усі боги дбають про благо людини, вони добрі, інколи небезпечні, але ніколи не злі [12, с. 195]. Світ потрактовувався як система головних змістовних двоїчних протиставлень (бінарних опозицій), які визначали просторові, часові, соціальні та т. п. його характеристики. Принцип протиставлення сприятливого-несприятливого для громади іноді втілювався у міфологічних персонажах, наділених позитивними або негативними функціями, або у персоніфікованих членах опозиції. Такі як: щастя (доля) – нещастя (недоля). Праслов'янське позначення позитивного члена цієї опозиції мало зміст «гарна частина (доля)» [5, с. 451]. Вірування слов'ян відбивали їх прагнення до господарського добробуту та процвітання роду і мали утилітарний характер [2, с. 66].

Релігійний культ землеробів – це культ природи, головню пов'язаний з небесним світилом. Цей культ виявлявся у народних фантазіях, заселяючи ліси, поля, води, болота різними духами та потворами. Віра у загробне життя виявлялася у похоронній та поминальній обрядовості [12, с. 195, 196].

Багатогранності поганського світобачення відповідало розмаїття форм культу та місць звернення до потойбічних сил. Моління про врожай, різноманітні заклиральні дійства, звернення до сил природи, до духів добра й зла, які населяли навколишню природу, теж відбувалося повсюди: місцем звернення до цих сил та принесення їм жертв («треб») могло бути й

окреме житло, і головний майдан поселення, і джерело, і луки за селом, і берег ріки, і лісова галявина, і розорана рілля. Але для певного виду ритуального дійства були необхідні певні споруди, чи тимчасові на одне святкування, чи постійні «капища», які споряджалися дерев'яними або кам'яними ідолами - зображеннями слов'янських поганських богів.

Уже близько VI ст. датуються великі кільцеподібні святилища східних слов'ян, форми яких свідчать за уявлення про Всесвіт, що йдуть із неолітичної доби. Форма кола для сакрального об'єкту була обрана тому, що найбільш адекватно висловлювала ідею Вічності (нескінченний циклізм) та ідею завершеності у самому собі. Солярна ідея могла бути доданою.

Архітектурна функція кола полягає у гранично впорядкованій організації ним простору з єдиним центром, котрий був семантично важливим як «центр світу». «Ідея кола» у східних слов'ян визначала форму святилищ, курганів і навіть цілих городищ [1, с. 28, 29].

Святилище, що було досліджене на городищі роменсько-боршевської культури, було облаштоване на річковому мисові. Це глинобитний обпалений майданчик закругленої форми діаметром 12 м. У середині, у свій час, знаходився дерев'яний ідол, а поруч – жертovníк. Глиняний майданчик оточували ями, в яких під час моління й свят запалювали ритуальні багаття [10, с. 262].

Д. Антонович наводить думку, що слов'янський Дажьбог (Бог-Сонце) був богом сіверян, оскільки в «Слові о полку Ігоревім» сіверянські полки, із яких складалося військо князя Ігоря, прозивалися онуками цього бога [12, с. 195].

В.В.Хвойко у 1907-1908 роках розкопав відоме колоподібне кам'яне капище у Києві, яке мало прямокутні «відроги», орієнтовані діагонально відносно сторін світу, воно вирізнялося поміж інших тим, що його колоподібна середина обведена прямокутною (близькою до квадрата) кам'яною кладкою, яка, можливо, є залишками стін споруди [1, с. 28].

1975 року у Києві було відкрито залишки фундаментів загадкової споруди X ст., які інтерпретовано як культова будівля дохристиянського часу, можливо, літописне капище, збудоване Володимиром Святославовичем 980 року. Виявлені у комплексі капища астральні символи (зображення сузір'я Тельця) свідчать про глибоке розуміння древніми слов'янами законів Всесвіту та про високий рівень тогочасних астрономічних знань. Культ Тельця своїм корінням сягає прадавніх індоєвропейських культур [4, с. 19,20].

З писемних джерел відомо, що у слов'ян були язичницькі святилища й храми зі спорудами, які оздоблювалися різьбленням, скульптурою та малярством [1, с. 28].

До нас дійшли лише деякі зразки монументальної скульптури. Це ідоли-кумири, які були важливими атрибутами святилищ плем'я або поселення східних слов'ян. Дерев'яні ідоли, за описами, мали вигляд

стовців, у яких зверху було зображення людської голови. Подібними були й кам'яні ідоли, які були чотиригранної форми. Славнозвісний Збручський ідол, на горішній частині, на кожній з чотирьох сторін стовпа мав зображення чотирьох божеств на повен зріст та увінчаних одною спільною шапкою. На його чотирьох боках були серії рельєфних зображень космогонічного змісту, які у символічній формі втілювали ділення всесвіту на небо – світ богів, землю, обжиту людьми, та підземний світ, таємниче населення якого тримає на собі землю. Манера зображення була площинною і схематичною, деталі, можливо, розфарбовувалися [10, с. 264, 265, 267].

Рибаков Б.О. слов'янську традицію встановлювати кам'яні ідоли-кумири веде від скіфських часів, приписуючи авторство кам'яних статуй VI-V ст. до н.е., що зустрічаються від Дніпра до Дунаю, сколотам-орачам (пращурам слов'ян) [9, с. 61, 62]. Їм таки вчений приписує створення грандіозного загальносколотського язичницького релігійного центру, розташованого на просторі, який обмежує заворот Дніпра, ріки Рось і Росава. Центр, що у дослідників позначений як Трахтемирівське городище, відігравав видатну роль, як сакральний осередок, продовж усієї історії східного слов'янства. А у часи Київської Русі разом із лівобережним Переяславом, який духовно міцно пов'язаний з цими землями [9, с. 50, 51, 52, 53, 54], став підґрунтям християнства, оскільки у Переяславі була резиденція перших митрополитів Русі [6, с. 228].

Слов'янське язичництво досягло апогею напередодні утворення Київської держави й у перші два століття її формування (IX-X ст.), коли культ Перуна, бога грози та покровителя воїнів і князів, став державною релігією Київської Русі [9, с. 767]. У 980 році князь Володимир Святославич, прагнучи до централізації державного ладу, спробував створити на ґрунті язичництва єдину для всієї держави релігію. З цією метою він зібрав ідолів поганських богів із різних земель і поставив усіх разом на святилищі у Києві [7, с. 64, 66].

Язичництво було визначаючим фактором в ідеології слов'янства. Усі інші вияви духовної культури, а також залежні від неї елементи матеріальної культури та мистецтва багато чим визначалися поганським світобаченням.

Древній політеїзм так чи інакше багато чим визначав і визначає психоетнічні особливості українців, тому повинен розглядатися, як джерело різноманітного національно позначеного мистецького матеріалу, придатного для використання при організації сучасного архітектурно-мистецького довкілля України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вагнер Г.К. Искусство мыслить в камне: (опыт функциональной типологии памятников древнерусской архитектуры) / Ин-т археологии. - М.: Наука, 1990.

2. Давня історія України: У 2 кн. / Козак Д.Н., Крижицький С.Д. та ін. – К.: Либідь, 1995. – Кн. 2 / Толочко П.П., Козак Д.Н., Моця О.П. та ін.
3. Ковальчук О. Повержені боги // Образотворче мистецтво – К., 2003, Ч.1.
4. Курочкін М. Київське язичницьке святилище часів Володимира // Тези всеукраїнської наукової конференції “Переяславська земля та її місце в розвитку української нації, державності й культури” – Переяслав-Хмельницький, 1992.
5. Мифы народов мира. Энциклопедия в 2-х т. / Гл. ред. С. А. Токарев. – М.: Сов. энциклопедия, 1992. – Т. 2.
6. Пархоменко В. Тысячелетие города Переяслава // Труды Полтавской Ученой Архивной Комиссии. Издано под редакцией действительных членов комиссии: В.И. Василенка, Л.В. Падалки и И.Фр. Павловского. Выпуск первый. Полтава. Электрическая Типолитография И.А. Дохмана Александровская улица. 1905.
7. Повість минулих літ: Літопис. Київ «Веселка», 1982.
8. Прибэга Л.В. Архітектурний декор у народному будівництві України і засади його реставрації // Пам'ятки України – К., 1997, № 1.
9. Рыбаков Б.А. Язычество Древней Руси. Москва «Наука» 1988.
10. Седов В.В. Восточные славяне в VI-XII вв. // Археология СССР. Издательство «Наука». Москва, 1982.
11. Сидорова Е. Символика народного жилища // Архитектура и престиж. № 1/2003.
12. Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – К.: Либідь, 1993.